

Н. Б. Отрешко

Очікування соціальні

ОЧІКУВАННЯ СОЦІАЛЬНІ – суб'єктивні орієнтації, що є сукупністю соціальних установок, стереотипів поведінки, оцінок трансформацій, соціальних процесів та значущих явищ, що підтримують та формують члени групи соціальної та суспільства загалом. Завдяки О. с. особистість підготовлена до сприйняття наслідків соц. подій. Вони поширюють можливості пізнання соц. реальності, знімають напруженість та невизначеність соц. процесів для суб'єкта, що забезпечує більш комфортне сприйняття наслідків соц. явищ, які стали для нього частково передбаченими. Оскільки пізнання відбувається на підґрунті О. с., суб'єкт отримує емоц. готовність до майбут. подій і має можливість пристосувати свою поведінку до нових умов. З ін. боку, О. с. тісно пов'язані з неформал. соц. контролем, вимогами, накладеними на індивіда навколишнім середовищем щодо його дій, думок і почуттів у тій чи ін. ситуації. О. с. мають неформалізов. характер, їх не завжди усвідомлюють на рац. рівні. У психології О. с. надають статус психіч. стану, їх інтерпретують як складний когнітивно-мотивац. конструкт, що детермінує орієнтацію та регуляцію поведінки особистості як суб'єкта поведінки в актуал. ситуації. О. с. для психологів тісно пов'язані з надією як емоц. переживанням, що виникає напередодні значущої події, і є інтегратив. особистісним конструктом, представленим у свідомості у вигляді образу події, що ще не настала. Вони відображають емоц. і ціннісно-сміслов. ставлення суб'єкта до очікуваних подій і тим самим безпосередньо визначають мотивацію поведінки особистості.

Категорії О. с. надзвичайно часто використовують у соціології для визначення й розкриття змісту норм. Амер. соціолог Т. Парсонс у праці «*The Structure of Social Action*» («Структура соціальної дії», Нью-Йорк, 1937) зазначав, що індивід у певній ситуації не тільки реагує на стимули ситуації, але й розвиває стосовно них власну систему О. с.: значна частина цих очікувань зведена до ймовір. реакції «Іншого» на можливі дії індивіда. Він також підкреслював, що у системі О. с., ролях, інститутах втілена система культури суспільства. При розробленні теорії ролей і концепції «*homosociologicus*» (моделі людини в соціології) нім.-британ. соціолог Р. Дарендорф також використовував категорії «норми» та «О. с.». Підґрунтям його концепції фактично є зближення, якщо не уподібнення, регулятив. поведінки з поведінкою очікуваною. Правовову систему розглядають як агрегат санкцій, за допомогою яких суспільство гарантує збереження обов'язк. рольових очікувань. Ці

обов'язк. й належні очікування – ядро соц. ролей для індивідів у суспільстві. Таким чином, процес керування соц. поведінкою тісно пов'язаний із принципами обов'язк. очікування. Поруч із обов'язк. і належ. очікуваннями Р. Дарендорф запровадив категорію можливих очікувань. Відмінності між типами О. с. пов'язані з характером санкцій, які суспільство призначає для індивіда при порушенні правил О. с. Сукупність О. с. і визначає роль, рольовий аспект поведінки. Осн. функції О. с. полягають в упорядкуванні соц. взаємодій, підвищенні надійності системи соц. зв'язків, узгодженості відносин між чл. соц. спільноти, суспільства, підвищенні дієвості процесів адаптації до змін. Концепт О. с. підкреслює роль суб'єкта як чинника формування соц. реальності, коли людська особистість не просто впливає на навколишній світ, але й бере активну участь у його конструюванні. О. с. – частина теорії об'єктивованої суб'єктності, згідно з якою життєві відчуття, ціннісні орієнтації та установки людей все більше стають соц.-твор. силою, здатною визначати направленість соціокультур. змін.

Теорію О. с. використали Н. Паніна та Є. Головаха при розробленні «Індексу соціального самопочуття» для дослідж. пострад. трансформацій укр. суспільства. На їхній погляд, потенційно можливе майбутнє в О. с. виступає актуал. суб'єктив. реальністю і є чинником сучас. сусп. життя, що реалізується через діяльність соц. груп. Визначення тих чи ін. О. с. дозволяють прогнозувати, на якому етапі перебуває суспільство – кризи, стабіль. стану чи підйому. Дослідж. структури та динаміки О. с. дозволяє також певною мірою окреслити перспективи соц. розвитку. О. с. молоді як один із чинників соц. змін досліджували О. Злобіна, Н. Соболева, Ю. Купріянова. Вони вивчали соц.-політ. очікування молоді й акцентували увагу на емоц. складовій очікувань, ставленні суб'єкта до свого прогнозу. Ю. Купріянова розглядає О. с. як соц. орієнтації молоді стосовно того, що відбудеться, або, які умови виникнуть у суспільстві в майбутньому. Вивчення О. с., притаманних різним верствам насел., дає змогу прогнозувати реакції суспільства і окремих груп на різноманітні чинники, від яких залежить ефективність соц. реформ і трансформацій.

Рекомендована література

1. T. B. Green. Performance and Motivation Strategies for Today's Workforce: A Guide to Expectancy Theory Applications. London, 1992;
2. Попович І. С. Психологічні виміри соціальних очікувань особистості. Хн., 2017.

Бібліографічний опис:

Очікування соціальні / Н. Б. Отрешко// Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-77373>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).